

העולה מהסוגיא

מסכת סנהדרין דף פא. - צ. גליון 129

פרשת פקודי ה'תשפ"ה

דף פא

◆ דין אדם שעבר שתי עבירות שיש עליהם חיוב מיתת בית דין:

- באופן שעבר את שתי העבירות לפני שעמד בדין - נענש במיתה החמורה.
- באופן שעבר עבירה קלה ועמד בדין ונגמר דינו ולאחר מכן חזר ועבר על עבירה חמורה:
 - לתירוץ הראשון בתוס':
 - באופן שעבר את העבירה השניה בפני בית דין - נענש במיתה החמורה.
 - באופן שעבר את העבירה השניה שלא בפני בית דין - נענש במיתה הקלה.
 - לתירוץ השני בתוס' - נענש במיתה החמורה^א.

◆ דין אדם שעבר עבירה שיש בה חיוב של שתי מיתות בית דין (כגון שבא על חמותו שהיא אשת איש):

- באופן שהייתה אשת איש ולאחר מכן נעשית חמותו - לת"ק בשריפה, לרבי יוסי בחנק^ב.
- באופן שהייתה חמותו ולאחר מכן נעשית אשת איש:
 - באופן שחמותו נשאת לאדם זר - בשריפה^ג.
 - באופן שחמותו נשאת לאביו וחל עליה גם איסור אשת אביו שהוא בסקילה:
 - באופן שאין לו אחים - נידון בשריפה.
 - באופן שיש לו אחים:
 - לפי הצד ששריפה חמורה מסקילה - נידון בשריפה.
 - לפי הצד שסקילה חמורה משריפה - נידון בסקילה^ד.

☞ הערות ☞

א תוס' בתירוץ הראשון מבארים שבאופן שעבר עבירה קלה ועמד בדין ונגמר דינו ולאחר מכן חזר ועבר על עבירה חמורה שלא בפני בית דין העדות פסולה כדן 'עדות שאי אתה יכול להזימה' שהרי העדים חייבו מיתה אדם שנחשב 'גברא קטילא' מחמת העבירה הראשונה, אבל באופן שעבר את העבירה השניה בפני בית דין שאין חסרון של 'עדות שאי אתה יכול להזימה' חייב נענש במיתה החמורה, אמנם תוס' בתירוץ השני סוברים שאפילו באופן שעבר את העבירה השניה שלא בפני בית דין נענש במיתה החמורה משום שהעדות נחשבת עדות שאתה יכול להזימה כיון שאם יזמו העדים הראשונים או יוכחשו יתחייב מיתה מחמת העדים השנים.

הגמ' מבארת שהיא אפשר לומר שבאופן שאדם עבר עבירה קלה ועמד בדין ונגמר דינו וחזר ועבר על עבירה חמורה לא חוזרים ודנים אותו בבית דין כיון שהוא 'גברא קטילא' אלא שיש פסוק שגם באופן זה חוזרים ודנים אותו בבית דין דכתיב 'והוליד בן פריץ שפך דם' כלומר רצח והתחייב סייף 'את אשת רעהו טמא' כלומר בא על אשת איש והתחייב חנק, 'ואל הגלולים נשא עינו' כלומר עבד זרה והתחייב סקילה, וכתיב 'מות יומת דמיו בו' כלומר נענש בסקילה, והחידוש בפסוק זה נאמר באופן שעמד בדין על העבירה הקלה ואח"כ עבר על העבירה החמורה משום שבאופן שלא עמד בדין על העבירה הקלה פשוט שחייב מיתה חמורה מחמת העבירה החמורה.

ב הגמ' מבארת שת"ק סובר שאיסור חל על איסור ולכן האיסור של חמותו חל על איסור של אשת איש וחייב שריפה, אמנם רבי יוסי סובר שאין איסור חל על איסור ולכן האיסור של חמותו לא חל וחייב חנק כדן אשת איש. בגמ' ביבמות [לב ב] מבואר שנחלקו האמוראים בדעת רבי יוסי באיסור כולל האם איסור חל על איסור, ותוס' מבארים שלפי הצד שאין איסור חל על איסור המקור הוא מדין זה כיון שהאיסור של חמותו נחשב איסור כולל כיון שמיגו שנאסר בשאר קרובות צריך להאסר גם בחמותו, אמנם לפי הצד שאיסור חל על איסור צריך לומר שדין זה נאמר רק באופן ששני האיסורים הם מ'שם אחד' אבל באופן זה ששני האיסורים הם מ'שני שמות' אין איסור חל על איסור.

ג בדברי הגמ' מבואר שבאופן שעבר עבירה זו במזיד והתרו בו משום חמותו ומשום אשת איש פשוט שחייב שריפה כיון שהאיסור של חמותו קדם ואין בכך נידון של איסור חל על איסור, והגמ' מוסיפה שבאופן זה האיסור אשת איש חל על האיסור חמותו בין לדעת ת"ק שאיסור חל על איסור ובין לדעת רבי יוסי שאין איסור חל על איסור כיון שרבי יוסי מודה ב'איסור מוסיף' שאיסור חל על איסור, ונפק"מ שבאופן עבירה זו במזיד והתרו בו משום אשת איש חייב חנק, וכן באופן שעבר עבירה זו בשוגג חייב שתי חטאות משום חמותו ומשום אשת איש. ראה בסוגיא ביבמות [לב ב] שדעת רש"י בדעת רבא ורבי יוחנן שלדעת רבי יוסי אין איסור חל על איסור אפילו באיסור מוסיף, אמנם תוס' תמיהים על דבריו מדברי הגמ' בסוגיא ומדברי הגמ' בכריתות [יד ב] שנקטו בפשיטות שרבי יוסי מודה באיסור מוסיף.

ד בדברי התוס' מבואר שבאופן שיש לו אחים האיסור אשת איש נחשב 'איסור מוסיף' כיון שאיסור זה אוסר גם את האחים שלו ולכן האיסור חל גם כלפיו ולכן לפי הצד שסקילה חמורה משריפה נידון בסקילה, ועיין בדברי הרש"י והערך לנר שדנים שכיון שחל על האשה בבת אחת איסור אשת איש ואיסור אשת אב, והאיסור אשת איש נחשב איסור מוסיף איסור זה יכול לגרום גם את האיסור של אשת אב שיחול אפילו באופן שאין לו אחים עיי"ש.

◆ דין אדם שהוחזק לעבור עבירות:

- הקדמה - יש אופנים שאדם שהוחזק לעבור עבירות בית דין מכניסים אותו לכיפה ומאכילים אותו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטנו מעיו ולאחר מכן מאכילים אותו שעורים עד שיתבקע כריסו וימות וכדלהלן.
- גדר החזקה:
 - לרבי - באופן שעבר שני פעמים נחשב חזקה.
 - לרבי שמעון בן גמליאל - באופן שעבר שלש פעמים נחשב חזקה.
- מתי מכניסים לכיפה:
 - באופן שהוחזק לעבור על עבירה שחייבים עליה כרת במזיד כמה פעמים:
 - לת"ק - לא צריך להתרות לפני העבירה שיכניסו אותו לכיפה, ולכן לרבי בפעם השניה מכניסים לכיפה ולרבי שמעון בן גמליאל בפעם השלישית מכניסים לכיפה.
 - לאבא שאול - צריך להתרות לפני העבירה שיכניסו אותו לכיפה, ולכן לרבי בפעם השלישית מתרים בו ולאחר מכן מכניסים לכיפה, ולרבי שמעון בן גמליאל בפעם הרביעית מתרים בו ולאחר מכן מכניסים אותו לכיפה.
 - באופן שהוחזק לעבור על כמה עבירות שחייבים עליהם כרת, או שהוחזק לעבור על עבירה שלא חייבים עליה כרת - לא מכניסים לכיפה.^ה
- ◆ **דין אדם שבית דין יודעים שהרג אדם ואי אפשר לחייבו מיתה - מכניסים אותו לכיפה ומאכילים אותו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטנו מעיו ולאחר מכן מאכילים אותו שעורים עד שיתבקע כריסו וימות.^ו**

דף פב

◆ דיני קנאים פוגעים בו:

- האופנים שקנאים פוגעים בו: א. ישראל שגנב כלי שרת. ב. ישראל שקילל בקוסם. ג. ישראל שבעל גויה.^ז
- דינים נוספים - ההיתר של קנאים פוגעים בו נאמר רק בשעת העבירה ולא לאחר העבירה, ובאופן שאדם בא לשאול על הדין שקנאים פוגעים בו לא מורים לו.

◆ דיני ישראל שבעל גויה:

- באופן שישראל בעל גויה:
 - באופן שבעל דרך אישות - יש בכך איסור דאורייתא של 'לא תתחתן במ'.^ח
 - באופן שבעל דרך זנות [ע"פ עבודה זרה לו ב]:
 - באופן שבעל בפהרסא - יש בכך איסור דאורייתא שנלמד מההלכה למשה מסיני ש'קנאים פוגעים בו'.^ט

☞ הערות ☞

ה רש"י מבאר שהמקור שאדם שהוחזק לעבור עבירה שיש בה כרת בית דין מכניסים אותו לכיפה הוא מהלכה למשה מסיני, והגמ' מבארת שהטעם של הדין שמכניסים לכיפה משום שהאדם התחייב כרת ונחשב 'גברא קטילא' וכיון שהוחזק לעבור עבירות בית דין מקרבים את מיתתו על ידי ההכנסה לכיפה, והגמ' מוסיפה שהרמז של הדין שמכניסים לכיפה נלמד מהפסוק 'תמותת רשע רעה' או מהפסוק 'כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה וכצפרים האחזות בפח'.^י

בדברי הגמ' מבואר שהדין שמכניסים לכיפה נאמר באופן שהאדם הוחזק לעבור על העבירות במזיד דהיינו שהתרו בו שיקבל מלקות וקיבל את ההתראה, או שלא קיבל את ההתראה אלא שתק או הרכין בראשו שמוכח מכך שהוא מזיד. ובדברי הגמ' מבואר שבאופן ששתק או הרכין ראשו שלא נחשב קבלת התראה לא מלקים אותו וכן כתבו התוס' בתמורה [ז א] להדיא, והיד רמה מבאר שדין זה נלמד בק"ו מחייבי מיתות שהם חמורים ויש בהם דין שיתיר עצמו למיתה, בחייבי מלקות הקלים כ"ש שיש דין שיתיר עצמו למלקות.^{יא}

ו הגמ' מבארת שיש כמה אופנים שיודעים שהאדם הרג אדם ואי אפשר לחייבו מיתה, כגון שהיה 'עדות מיוחדת' (כלומר שעד אחד עמד בחלון זה ועד אחד עמד בחלון זה ולא ראו אלו את אלו), או שלא היה התראה או שהעדים הכחישו בבדיקות.

הרמב"ם [רוצח ד ט] מבאר שדין זה נאמר רק בשפיכות דמים משום שיש בכך עבירה של בן אדם לחבירו והשחתת העולם, והר"ן מבאר שגם דין זה נלמד מהלכה למשה מסיני ויש רמז לכך בפסוק 'כי לארץ לא יכפר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו'.^{יב}

ז הגמ' מביאה שרב יוסף מבאר שהכוונה 'המקלל בקוסם' הוא שאמר 'כה הקוסם את קוסמו (כינוי כלפי מעלה)', ורבנן או רבה בר מרי מבארים שהכוונה שאמר 'כה הקוסם את חבירו ואת קונו ומקנהו (כינוי כלפי מעלה)'.^{יג}

רש"י מבאר שהדין שקנאים פוגעים בו נלמד מהלכה למשה מסיני, והגמ' מביאה שיש רמז שאדם שגונב כלי שרת קנאים פוגעים בו מהפסוק 'ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו', והגמ' מוסיפה שהמקלל בקוסם הטעם שקנאים פוגעים בו משום שנראה שעובר על האיסור של 'ברכת השם', ואדם שבעל גויה חייב כרת דכתיב 'ובעל בת אל נכר (כלומר בא על גויה) יכרת ה' לאיש אשר יעשנה'.^{יד}

ח מקור החילוק בין פרהסא לצינעא הוא מדברי הגמ' בעבודה זרה [לו ב], ולפי"ז יוצא שבאופן שבא על גויה בפהרסא יש בכך איסור דאורייתא וחייב כרת וקנאים פוגעים בו, ובאופן שבא על גויה בצינעא אין בכך איסור דאורייתא ואינו חייב כרת וקנאים לא פוגעים בו אלא יש בכך איסור דרבנן וכן נקט הר"ן בסוגיין בתירוץ הראשון, אמנם הר"ן בתירוץ שני מבאר את דברי הגמ' שם שלא כפשטותם שהאיסור דאורייתא והחייב כרת נאמר בין בפהרסא ובין בצינעא, ורק הדין שקנאים בו נאמר רק באופן שבא עליו בפהרסא ולא בצינעא, ובבית דין של חשמונאי הוסיפו וגזרו שיהיה מלקות גם בצינעא ועל ידי כך אנשים ימנעו מלעבור על איסור זה גם בצינעא.

• באופן שבעל בצינעא - יש בכך איסור דרבנן שגזרו בבית דין של חשמונאי^ט.

• באופן שכהן בעל גויה:

◦ איסור דאורייתא של זונה:

• באופן שידוע שנבעלה:

• לרבא - אסורה.

• לאב"י - אינה אסורה.

• באופן שלא ידוע שנבעלה - אינה אסורה.

◦ איסור דרבנן - לרב דימי אינה אסורה, לרבין אסורה באיסור דרבנן של זונה^י.

◆ **דיני העובד עבודה בחוץ** - באופן שעבד עבודה תמה חייב כרת^{יא}.

דף פג

◆ **דיני עבודה בבית המקדש:**

• זר שעבד עבודה תמה:

◦ לרבי ישמעאל - חייב מיתה בידי שמים.

◦ לרבי עקיבא ולרבי יוחנן בן נורי - חייב מיתה כדין נביא שהדיח שנחלקו התנאים האם חייב חנק או סקילה^{יב}.

• כהן שעבד שלא כדין:

◦ באופן שעבד עבודה תמה כשהוא טמא או טבול יום או מחוסר כיפורים - חייב מיתה בידי שמים, וכן פרחי כהונה מוציאים אותו מחוץ

לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירי עצים^{יג}. המקור שיש איסור בעבודה שאינה תמה דכתיב קדושים יהיו ולא יחללו.

הערות

^ט הגמ' מבארת שרב דימי סובר שבבית דין של חשמונאי גזרו שישארל שבעל גויה חייב משום ארבעה איסורים: א. נדה, משום שיש בכך מיאוס וחילול שם השם. ב. שפחה, משום שעם ישראל נחשבים 'גבירה' והגויים נחשבים 'שפחה'. ג. גויה, ולמרות שהאיסור דאורייתא נאמר בדרך אישות מ"מ רבנן גזרו בדרך זנות. ד. אישות, כלומר שבאופן שנשא גויה שהיא אשתו של גוי אין בכך איסור דאורייתא של אשת איש ומ"מ רבנן גזרו איסור אשת איש כדי שלא יהיה רגיל לשאת איש איש. אבל באופן שנשא גויה פנויה אינו עובר באיסור זה. אמנם רבין סובר שגזרו שישארל שבעל גויה חייב משום ארבעה שמות א. נדה. ב. שפחה. ג. גויה. ד. זונה, כלומר שבאופן שכהן בא על גויה חייב גם משום זונה (וכפי שיובא להלן בסמוך).

תוס' מבארים שרבין סובר שסתם גויה מופקרת ואינה מיוחדת לבעלה ולכן רבנן גזרו בגויה משום זונה ולא משום אשת איש, ורב דימי סובר שהגויים אינם מפקירים את נשותיהם ולכן רבנן גזרו בגויה משום אשת איש ולא משום זונה.

רש"י בעבודה זרה מבאר שהאיסור של נדה נאמר באופן שבעל גויה שהיא נדה, אמנם בדברי רש"י בסוגיין משמע שגם באופן שבעל גויה שאינה נדה עובר על איסור נדה דרבנן כיון שיש בבעילה זו מיאוס וחילול שם השם ועיין.

רש"י בעבודה זרה מבאר שטעם האיסור של שפחה הוא שיש חשש שאם ישראל יתרגל לבוא על גויה יש חשש שיבוא לבעול שפחה, וטעם האיסור של גויה הוא שיש חשש שאם יתרגל לבעול גויה בזנות יש חשש שיבוא לשאת גויה וטעם האיסור של אשת איש חשש שאם יתרגל לבעול גויה שהיא אשת גוי בזנות יש חשש שיבוא על אשת ישראל, אמנם רש"י בסוגיין מבאר שהאיסור של שפחה הוא איסור ב'עצם' משום שמדרבנן גויה נחשבת שפחה ביחס לישראל והאיסור של גויה הוא איסור ב'עצם' כלומר מדרבנן האיסור של 'לא יהיה קדש' כולל גם בעילת זנות בגויה, אמנם באיסור של אשת איש רש"י בסוגיין מבאר שהוא כדי שהאדם לא יתרגל לבעול אשת איש (והיה מקום לומר שדברי רש"י בסוגיין הם השלמה לדבריו בעבודה זרה שמחמת הטעמים שרש"י בעבודה זרה ביאר רבנן הרחיבו את האיסור תורה דהיינו שמחמת החשש שיבוא לבעול שפחה רבנן גזרו איסור גמור בגויה מחמת האיסור שפחה, וכן מחמת החשש שהאדם ישא גויה רבנן גזרו איסור על בעילת זנות מחמת האיסור גויה, אמנם יש להעיר שרש"י בסוגיין היה צריך לבאר גם באשת איש שיש על הגויה איסור אשת איש מחמת החשש שיבוא לשאת אשת איש ישראל ועיין).

היד רמה מביא שיש שמפרשים שלוקה מכת מרדות מחמת כל שם ושם ולכן לוקה ארבעה מלקות, אמנם היד רמה מסיים על זה שיש לעיין בכך, ובדברי הר"נ משמע שנקט בפשיטות שלוקה ארבעה מלקות.

^י הנה הנידון בסוגיא הוא בגויה האם יש עליה איסור זונה, אמנם יש נידון נוסף בגויה שהתגיירה האם יש עליה איסור זונה, ובדברי הגמ' ביבמות [סא א] מבואר שיש בה איסור דאורייתא של זונה, ובדברי הגמ' בקידושין מבואר שאיסור זה נאמר באופן שהתגיירה לאחר גיל שלש אמנם באופן שהתגיירה לפני גיל שלש נחלקו התנאים האם יש בה איסור זונה, ותוס' מבארים שאיסור זה אינו מחמת איסור זונה אלא איסור מגזירת הכתוב (כך ביאר דברי התוס' ע"פ דברי הרש"י, אמנם המהרש"א שנקט שרק לאב"י האיסור של זונה לאחר הגירות הוא גזירת הכתוב אמנם לרבא אינו גזירת הכתוב).

^{יא} רש"י מבאר שיש פסוק על שחיטה ועל הקרבה ועל זריקה ולומדים את מהם שבכל עבודה תמה חייב כרת.

^{יב} הגמ' מבארת שדורשים מהפסוק 'ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת' שזר שעבד עבודה תמה חייב מיתה, זר שעבד עבודה שאינה תמה אינו חייב מיתה, ונחלקו התנאים בביאור המיתה: לרבי ישמעאל חייב מיתה בידי שמים משום שלומדים גזירה שווה 'יומת ימות' לעדת קרח שמתו בידי שמים, אמנם רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי סוברים שלומדים גזירה שווה 'יומת יומת' לנביא שהדיח שנחלקו התנאים האם חייב חנק או סקילה.

^{יג} הגמ' מבארת שהמקור שכהן טמא שעבד חייב מיתה דכתיב 'כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר קדישו בני ישראל לה' וטמאתו עליו' ולפני פסוק זה כתוב 'וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי' ודורשים שגם פסוק זה נאמר בטמא ששימש, ולומדים גזירה שווה 'חילול חילול' מכהן טמא שאכל תרומה שטמא ששימש חייב מיתה, ורש"י מבאר שאיסור זה נאמר רק בעבודה תמה משום שדורשים מהפסוק 'וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי' גם אזהרה לזר שעבד וכמו שהאיסור של זר נאמר רק בעבודה תמה כך האיסור של טמא שעבד נאמר רק בעבודה תמה.

• זר שאכל תרומה:

- לתנא של הברייתא - חייב מיתה בידי שמים.
- לרב - יש בכך איסור ואין חיוב מיתה כ"א.

◆ אדם שמעל במזיד בקדשי מזבח ובקדשי בדק הבית - לרבי חייב מיתה בידי שמים, לחכמים יש בכך איסור ואין חיוב מיתה כ"ב.

פרק עשירי

דף פד

◆ דיני אדם שהכה את אביו או את אמו:

- באופן שעשה בהם חבורה:
 - באופן שעשה זאת בסתמא - חייב חנק כ"ג.
 - באופן שעשה זאת לרפואה - אינו חייב מיתה כ"ד.
- באופן שלא עשה בהם חבורה - אינו חייב מיתה.

◆ דיני מקלקל בשבת:

- בכל המלאכות - פטור.
- בחובל ומבעיר:

☞ הערות ☜

תוס' מבארים שהאיסור של כהן טמא שאכל תרומה טהורה נאמר באופן שהכהן אינו מטמא את התרומה בנגיעתו בו (כגון תרומה שלא הוכשרה או נילושה במי פירות) או באופן שחבירו תוחב לו את התרומה לתוך פיו.

כא הגמ' מבארת שהמקור של התנא של הברייתא שיש חיוב מיתה בידי שמים דכתיב 'ושמרו את משמרת' ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו אני ה' מקדשם וכל זר לא יכל קדש' דהיינו האיסור של זר שאכל תרומה כתוב בסמיכות לאיסור של כהן טמא שאכל תרומה טהורה ולכן דורשים שכמו שיש חיוב מיתה כהן טמא שאכל תרומה טהורה כך יש חיוב מיתה בזר אכל תרומה, אמנם רב סובר שלא נחשב סמיכות כיון שכתוב בנייהם 'אני ה' מקדשם'.

הרמב"ם [תרומות ו 1] פוסק כתנא של הברייתא שיש חיוב מיתה בידי שמים והרמב"ם מוסיף שאיסור זה נאמר גם בזר שאכל תרומה טמאה, ולמרות שהאיסור של כהן טמא נאמר רק בתרומה טהורה ע"ש.

כב הגמ' מבארת שהמקור של רבי שאדם שמעל במזיד חייב מיתה בידי שמים משום שלומדים גזירה שווה 'חטא חטא' מתרומה אמנם רבנן סוברים שדורשים 'ושמרו את משמרת' ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו' דורשים למעט אדם שמעל במזיד שאינו חייב מיתה בידי שמים. כפי שהתבאר לעיל [הערה יט] רבנן מודים לגזירה שווה זו ורק לענין דבר שמסתבר למעט ממעטים מהמילה 'בו'.

כג הגמ' מבארת שהמקור של העונש של מכה אביו ואמו נלמד מהפסוק 'מכה אביו ואמו מות יומת' ומכך שהפסוק לא כתב 'מכה אביו ואמו ומתו' מוכח שהכוונה להכאה שאין בה מיתה, והמקור שהעונש נאמר רק באופן שעשה בהם חבורה דכתיב 'מכה נפש בהמה ישלמנה' דהיינו הכאה שיש בה חבורה ואם אינו ענין למכה בהמה תנהו ענין למכה אביו ואמו שחייב רק בהכאה שיש בה חבורה.

בדברי הגמ' לעיל [סו א] מבואר שנחלקו רבי יונתן ורבי יאשיהו בביאור משמעות הפסוק 'איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו' האם משמע שניהם כאחד או כל אחד ואחד, והמכילתא [משפטים פרשה ה] ובילקוט שמעוני [משפטים רמז שכז] מבואר שנחלקו גם לענין הפסוק של מכה אביו ואמו שלפי דעת רבי יונתן דורשים מהפסוק מכה אביו ואמו גם באופן שהכה את אביו לחוד וגם באופן שהכה את אמו לחוד, אמנם לדעת רבי יאשיהו אי אפשר ללמוד מפסוק זה רק באופן שהכה את אביו ואמו יחד והמכילתא והילקוט מסיימים 'שאינן ת"ל ומכה אביו ואמו אלא אפי' אחד מהן' ודבריהם סתומים, ועיין בדברי המלבי"ם [שמות כא טו] שביאר שלומדים זאת מהפסוק [ויקרא כד כא] 'ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת' ובדברי המדרש הגדול [שם] מבואר שדורשים מפסוק זה 'לפי שנאמר ומכה אביו ואמו מות יומת יכול לא יהא חייב עד שיכה שניהן כאחת ת"ל ומכה אדם יומת אפלו אחד מהן' ודרשה זו נאמרה לדעת רבי יאשיהו משום שלדעת רבי יונתן לא צריך דרשה זו (והמלבי"ם שם מוסיף שלדעת רבי יונתן דורשים מהפסוק 'ומכה אדם יומת' ללמד שהאיסור של מכה אביו ואמו נאמר באופן שלא המיתם עי"ש באורך).

ראה להלן [הערה לג] שהמקור של האזהרה לאיסור של הכאת אביו ואמו נלמד מהפסוק של 'לא יוסיף'.

כד הגמ' מבארת שהמקור שהמכה אביו ואמו לרפואה אינו חייב מיתה דכתיב 'מכה אדם ומכה בהמה' דורשים היקש שכמו שהמכה בהמה לרפואה פטור כך מכה אביו ואמו לרפואה פטור, ולפי תנא דבי חזקיה שלומדים מפסוק זה פטור קים ליה בדבריה מיניה בשוגג המקור שמכה אביו ואמו לרפואה פטור דכתיב 'ואהבת לרעך כמוך'.

הגמ' מביאה שרב לא נתן לבנו להוציא לו קוץ וכן מר בריה דרב רבינא לא נתן לבנו לפתוח לו כויה משום שחששו שהבן יטעה ויעשה חבורה במקום שלא נצרך לרפואה ויש בכך שגגת חנק [ע"פ ר"ג], והגמ' מוסיפה שאדם אחר יכול להוציא את הקוץ ולמרות שיש חשש שיטעה ויעשה חבורה במקום שלא נצרך לרפואה מ"מ אין בכך שגגת חנק אלא שגגת לאו, וכן בשבת מותר לאדם להוציא קוץ, ולמרות שיש חשש שיטעה ויעשה חבורה במקום שלא נצרך לרפואה מ"מ אין בכך שגגת חנק אלא שגגת חנק בחבורה פטור וגם לפי הצד שמקלקל בחבורה חייב מ"מ מלאכה שאין צריכה לגופה פטור. ראה להלן [בסמוך] שלדעת רבי יהודה מקלקל בחבורה פטור. ולרבי שמעון לרש"י לכו"ע חייב, ולתוס' לרבי יוחנן פטור לרבי אבהו חייב, וראה להלן [הערה כח] שבפשטות דברי הגמ' בסוגיין מבואר שמלאכה שאין צריכה לגופה בחובל ומבעיר לרבי שמעון פטור.

בעיקר דעת רב ורב כהנא בדברי הר"ן מבואר שמודים לדין שמכה אביו לרפואה פטור אלא שחששו שיטעה ויכה את אביו שלא לצורך רפואה, אמנם עיין בדברי הר"ף והרא"ש שהשמיטו את הדין שמכה אביו ואמו לרפואה פטור ופסקו את דברי רב ורבינא והבית יוסף [יו"ד רמא ג] מדייק מדבריהם שרב ומר בריה דרב רבינא חולקים וסוברים שמכה אביו ואמו לרפואה חייב חנק.

- לרש"י כה:
- מקלקל גמור - לרבי יהודה פטור, לרבי שמעון חייב.
- חובל וצריך לכלבו מבעיר וצריך לאפרו - חייב.
- לתוס':
- מקלקל גמור:
- לרבי יהודה - פטור.
- לרבי שמעון - לרבי יוחנן פטור, לרבי אבהו חייב כ"ז.
- חובל וצריך לכלבו מבעיר וצריך לאפרו - לרבי יהודה פטור, לרבי שמעון חייב כ"ז.

דף פה

◆ דיני אדם שקילל את חבריו:

- בסתמא - לוקה כ"ח.
- באופן שהמקולל יוצא להרהג:
- לרב חסדא - לוקה.

☞ הערות ☞

כה בדברי התוס' בב"ק [לה ב] מובא פירוש זה בדעת הרשב"ם ובדברי התוס' בשבת [קו א] מבואר שרש"י סובר כדעת הרשב"ם.

הנה רש"י בשבת [שם] מביא שבדברי המשנה מבואר שחובל ומבעיר חייב, ולדעת רבי אבהו חובל וצריך לכלבו ומבעיר וצריך לאפרו וכן מבעיר עצים תחת קדירתו לפי רבי יהודה שמלאכה שאין צריכה לגופה חייב נחשב תיקון ולפי"ז אפשר לומר שכל המקלקלים פטורים ובאופן שחובל וצריך לכלבו ומבעיר וצריך לאפרו שנחשב תיקון חייב בכל המלאכות, ולרבי שמעון שמלאכה שאין צריכה לגופה פטור חובל וצריך לכלבו מבעיר וצריך לאפרו וכן מבעיר עצים תחת קדירתו לא נחשב תיקון, ולפי"ז ע"כ שכל המקלקלים פטורים חוץ מחובל ומבעיר וגם במקלקל גמור חייב.

ובדברי רש"י לא התבאר בדעת רבי יוחנן שחולק על רבי אבהו, ובדברי התוס' מבואר שנקטו שרבי יוחנן אינו חולק בדינא על רבי אבהו אלא רבי יוחנן פסק כדעת רבי יהודה ורבי אבהו פסק כרבי שמעון.

כו תוס' מקשים כיצד אפשר לומר שרבי שמעון מחייב במקלקל גמור והרי נחשב מלאכה שאין צריכה לגופה שפטור עליה (ותוס' מוסיפים שבדברי הגמ' בסוגיין מבואר שרבי שמעון פטור בחבורה והבערה באופן שנחשב מלאכה שאין צריכה לגופה), ותוס' מתרצים שמדובר באופן שחבל באיסורי הנאה או הבעיר איסורי הנאה ואין בכך תיקון אמנם האדם היה סבור שיכול להשתמש בכך ולכן נחשב מלאכה הצריכה לגופה.

בעיקר קושית התוס' עיין בדברי המהרש"א שביאר שתוס' הקשו כך על שיטת רש"י בין לרבי יוחנן ובין לרבי אבהו ותוס' הקשו כך על שיטתם לדעת רבי אבהו והתירוץ שתוס' תירצו לשיטת התוס' לרבי אבהו מתוך את הקושיא גם לדעת רש"י בין לרבי יוחנן ובין לרבי אבהו.

דין מלאכה שאין צריכה לגופה בחובל ומבעיר לדעת רבי שמעון בפשטות הסוגיא דידן מבואר שפטור, וכן נקטו התוס' בסוגיין, אמנם התוס' בב"ק [לד ב] בתירוץ הראשון סוברים שנחלקו האמוראים בדעת רבי שמעון בנידון זה ולדעת רבי יוחנן פטור ולדעת רבי אבהו חייב והסוגיא דידן סברה כרבי יוחנן.

ולדעת התוס' בב"ק בתירוץ הראשון יש לדון לדעת רבי אבהו כיצד יישב את קושיא הגמ' מדוע רב ומר בריה דרבינא חששו לחבלה באביו ולא חששו לחבלה בשבת לדעת רבי שמעון שנחשב שגת סקילה, ובפשטות צריך לומר שחלקו וסברו שלא חוששים לחבלה באביו ועיין.

כז הגמ' בשבת [קו א] מבארת שהמקור של רבי שמעון שמקלקל בחובל ומבעיר חייב הוא, ממילה ומהבערת בת כהן, אמנם רבי יהודה סובר שאי אפשר ללמוד מכך, משום שמילה והבערת בת כהן נחשבים לתיקון כיון שיש בהם 'צורך מצווה', ולפי תוס' בפירוש הראשון באופן שחובל וצריך לכלבו או מבעיר וצריך לאפרו נחשב תיקון וחייב לכו"ע, אמנם לפי תוס' בפירוש השני לא נחשב לתיקון כיון שאין דרך לחבול בשביל לתת את הדם לכלב או להבעיר בשביל האפר, ולכן רבי יהודה פטור ורבי שמעון מחייב, ותוס' בפירוש השני מוסיפים שנחלקו האמוראים בדעת רבי שמעון האם מחייב בחובל ומבעיר רק באופן שיש תיקון קצת, משום שאפשר ללמוד ממילה והבערת בת כהן רק באופן שנחשב צורך קצת (רבי יוחנן), או דלמא מחייב בחובל ומבעיר אפילו באופן שאין תיקון כלל (רבי אבהו).

עוד נחלקו תירוצי התוס' בדעת רבי שמעון לפי רבי אבהו האם חובל ומבעיר חייב באופן שנחשב 'מלאכה שאין צריכה לגופה': לתירוץ הראשון חייב, ולתירוץ השני פטור (ולפי התירוץ השני רבי אבהו מחייב בחובל ומבעיר רק באופן שנחשב 'מלאכה הצריכה לגופה', כגון שחבל באיסורי הנאה שסבר שיכול לתת לכלבו, או מבעיר באיסורי הנאה שסבר שיכול להשתמש באפר).

תוס' בשבת [קו א] מבארים שקים להו לחז"ל שיש מחלוקת בין ר' יהודה ור' שמעון בדין מקלקל למרות שמחלוקת זה לא התפרשה להדיא.

הגמ' בכריתות [יט ב] אומרת שלפי ר"ש מתעסק בחובל ומבעיר חייב וביארו התוס' שכיון שלפי ר"ש מקלקל חייב מוכח שאין דין של 'מלאכת מחשבת' בחובל ומבעיר וא"כ גם מתעסק חייב משום שהפטור של מתעסק הוא משום שלא הוי 'מלאכת מחשבת' (התוס' בכתובות [ה ב] מבארים שר"ש מודה שאינו מתכוון פטור בחובל ומבעיר משום שאינו מתכוון הוא פטור בכל התורה ואינו שייך לפטור של 'מלאכת מחשבת').

כח הגמ' בשבועות [לו א] מבארת שהמקור של האיסור של מקלל חבריו דכתיב 'לא תקלל חרש' ותוס' [שם, וסנהדרין סו ב] כתבו שכוונת הגמ' שלומדים מהצד השווה ממקלל אביו ואמו ומקלל חרש וכן אפשר ללמוד מהצד השווה של מקלל אביו ואמו ומקלל נשיא, ובדברי הגמ' [סו א] מבואר שהמקור של האיסור של מקלל אביו ואמו נלמד מהצד השווה ממקלל דיין נשיא וחרש ע"ש.

והנה בדברי הגמ' לא התבאר להדיא שהמקלל את חבריו לוקה, אמנם כך מבואר בדברי הרמב"ם [סנהדרין כו א].

- לרב מרי ורב ששת - אינו לוקה כט.
- באופן שהמקולל 'אינו עושה מעשה עמך' - אינו לוקה דכתיב 'ונשא בעמך לא תאור' ודורשים בעושה מעשה עמך^ל.
- באופן שהמקולל כותי:
 - לפי הצד ש'כותים גרי אמת' - מותר לקללו משום ש'אינו עושה מעשה עמך'.
 - לפי הצד ש'כותים גרי אריות' - מותר לקללו משום שדינו כגוי שמותר לקללו.

◆ דיני אדם שהכה את חברו:

- בסתמא:
 - באופן שחבל בו פחות משווה פרוטה - לוקה לא.
 - באופן שחבל בו יותר משווה פרוטה - משלם ואינו לוקה.
 - באופן שהמוכה 'אינו עושה מעשה עמך':
 - לברייתא הראשונה - הדין כמו באופן ש'עושה מעשה עמך' משום שלא מקישים הכאה לקללה.
 - לברייתא השנייה - אינו לוקה משום שמקישים הכאה לקללה^{לב}.

☞ הערות ☞

כט הגמ' מבארת שהמקור של רב מרי ורב ששת שאדם שקלל אדם שיוצא להרג דכתיב 'ונשא בעמך לא תאור' ודורשים מקוים שבעמך ולא יצא להרג, ובדברי הגמ' משמע שרב חסדא חולק וסובר שלא דורשים דרשה זו ואדם שמקלל אדם שיוצא להרג חייב ורק שליח בית דין שמקלל אדם שיוצא להרג בשביל שיצא פטור. וכן כתב בפשיטות בשו"ת שאילת דוד [אה"ע יט], אמנם בדברי הרמב"ם מבואר שפסק שכן אינו נעשה שליח להכות או לקלל ואדם אחר שהכה או קלל יוצא להרג פטור, ומבואר שהרמב"ם סבר שהגמ' חזרה בה ולמסקנת הגמ' רב חסדא לא מעמיד את דברי הברייתא בשליח בית דין אלא מעמיד את הברייתא בכל אדם ופטור על הכאה וקללה ביוצא להרג. הערוך לנר מבאר שאפשר לדרוש מפסוק אחד גם את הפטור של מקוים שבעמך וגם את הפטור של אינו מעשה עמך וכך מוכח בדברי הרמב"ם שפסק את שני הפטורים. הגמ' מוסיפה שהדין שהמקלל אדם שיוצא להרג פטור נאמר רק באופן שאדם קילל את חברו וכפי שבאופן שאדם קילל את חברו לאחר מיתה פטור, אבל בן שקילל את אביו שיוצא להרג חייב וכפי שכן שקילל את אביו לאחר מותו חייב.

ל הנה הדין שאדם שקילל אדם שיוצא להרג פטור נאמר לענין אדם שקילל את חברו, ובפשיטות מבואר שכמו שהאיסור של קללת נשיא נאמר רק באופן שעושה מעשה עמך כך האיסור של קללת דיין וקללת חרש וקללת אביו ואמר ונאמר רק באופן שעושים מעשה עמך, ולכן גם האיסור של קללת חברו שנלמד מהצד השווה של מקלל אביו ואמו ומקלל חרש או מהצד השווה ממקלל אביו ואמו ומקלל נשיא (וכפי שהובא לעיל הערה ל) נאמר רק באופן שעושה מעשה עמך.

בדברי הגמ' ביבמות [כב ב] מבואר שהאיסור של קללת אביו ואמו נאמר רק באופן שעושים מעשה עמך, ומבואר שלמרות שכן חייב באופן שקילל את אביו ואמו לאחר שיוצאים להרג ולא דורשים 'בעמך' כך בן חייב באופן שקילל את אביו ואמו שאינם עושים מעשה עמך ולא דורשים 'בעמך' (ועיין עוד חשק שלמה [שם]).

לא הנה לשון הגמ' [כתובות לג א] שהמקור של האזהרה למכה את חברו נלמד מהפסוק 'לא יוסיף פן יוסיף', ולשון רש"י [כתובות לב א] שהמקור של האזהרה הוא מ'לא יוסיף', וכן לשון הירושלמי והספרי שהמקור של האזהרה של מכה אביו ואמו נלמד מהפסוק של 'לא יוסיף', אמנם לשון התוס' [בסוגיין] שהמקור של האיסור הוא מ'פן יוסיף' ועיין.

הגמ' [בסוגיין] מביאה ברייתא שלומדת בקל וחומר שהאיסור של 'לא יוסיף' נאמר לא רק באופן שיש מצוה לשליח בית דין להכות אלא גם באופן שאין מצוה לשליח בית דין להכות, והגמ' בהו"א מבארת שכוונת הברייתא שלומדים בקל וחומר שהאיסור של לא יוסיף נאמר גם בבנו שאינו נעשה שליח להכאת אביו, והגמ' דוחה שלפי הצד שבנו נעשה שליח להכאת אביו ופשוט שכמו שיש איסור לשאר אדם להכות כך יש איסור לבן להכות, כוונת הברייתא שיש איסור לא רק באדם שהתחייב מלקות בבית דין אלא גם באדם שלא התחייב מלקות בבית דין.

והנה לשון הברייתא שהובאה בספרי [מכילתא משפטים ה] הוא שהמקור של האזהרה למכה אביו ואמו הוא מהאיסור של 'לא יוסיף' והברייתא מסיימת את הקל וחומר שהגמ' הביאה (וכן הובאה ברייתא זו בדברי הירושלמי [סנהדרין י א], וכן הביאו התוס' [בסוגיין]), ולפי הו"א של הגמ' כוונת הברייתא כפשוטה היא שלולי הקל וחומר האיסור של 'לא יוסיף' לא נאמר בבן ולאחר הקל וחומר האיסור נאמר גם בבן, ולפי המסקנא של הגמ' כוונת הברייתא לשני דברים האחד הוא שהאיסור נאמר בין בבן ובין באדם אחר, והשני שהאיסור נאמר לא רק במקום מצווה אלא גם שלא במקום מצווה ודבר זה נלמד מקל וחומר.

תוס' מקשים לפי הו"א של הגמ' שהמקור של האיסור בבנו נלמד בקל וחומר ש'אין מזהירין מן הדין' ותוס' מתרצים בתחילת דבריהם שדין זה נאמר רק למלקות אבל אפשר להזהיר מהדין אזהרה למיתת בית דין (והערוך לנר כותב שלפי צד זה באופן שכן הכה את אביו הכאה שאין בה חבורה שאין חיוב מיתה אין גם חיוב מלקות כיון שאין עונשים עונש מלקות מהדין), אמנם תוס' חוזרים ומקשים שאם לומדים את האזהרה של הבן בקל וחומר אי אפשר ללמוד אזהרה באופן שמסרבין בו לצאת ואינו יוצא, ולכן תוס' מסיימים 'ושמא גלוי מילתא בעלמא הוא' שפן יוסיף מדבר גם בבנו.

תוס' חוזרים ומקשים מדוע אדם שהכה את חברו לוקה מהפסוק של פן יוסיף והרי לאו זה הוא 'לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין' כיון שלומדים מלאו זה גם איסור למכה אביו ואמו ותוס' נשארים בקושיא.

לב בדברי הגמ' מבואר שלפי הברייתא השניה כמו שנחלקו האמוראים באדם שקלל אדם שיוצא להרג כך נחלקו האמוראים באדם שיוצא להרג לרב חסדא לוקה ולרב מרי ורב ששת אינו לוקה, והגמ' מוסיפה שהדין שאדם שהכה את חברו שיוצא להרג פטור נאמר רק באדם שהכה את חברו אבל בן שהכה את אביו חייב גם באופן שאביו יוצא להרג משום שמעיקר הדין בן שהכה את אביו לאחר מיתה היה צריך להיות חייב אלא שאין אפשרות לדין זה כיון שאין חבורה לאחר מיתה אבל ביוצא להרג שיש חבורה חייב.

בדברי הר"ן מבואר שהפטור של יוצא להרג נאמר רק ממלקות אבל אין פטור ביוצא להרג מממון ולכן באופן שהכה הכאה שיש בה שווה פרוטה חייב לשלם, אמנם הרמב"ם [ממרים ה יב] סובר שיש פטור גם מממון.

• באופן שהמוכה כותי:

- לפי הצד ש'כותים גרי אמת' - דינו כמו ישראל ש'אינו עושה מעשה עמך'.
- לפי הצד ש'כותים גרי אריות' - מותר להכותו משום שדינו כגוי שמותר להכותו.

◆ דיני שליח בית דין:

- שליח בית דין שהכה אדם שחייב מלקות:
 - באופן שהכה את ההכאות שהמוכה התחייב - מותר לג'.
 - באופן שהוסיף על ההכאות שהמוכה חייב - לוקה.
- שליח בית דין שקלל אדם שחייב קללה - מותר לג'.
- האם בן יכול להיות שליח בית דין להכות את אביו או לקלל את אביו:
 - במסית - כן דכתיב 'לא תחמוול ולא תכסה עליו'.
 - בשאר האופנים:
 - לרב ששת - כן לה'.
 - לרב חסדא ולרבה בר רב הונא - לא לי'.

◆ דיני בושת:

- גדר חיוב בושת:
 - לסוגיא בב"ק - ספק האם חיוב בושת נאמר רק באופן ששייך הטעם של 'כיסופא' או גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא' לי'.
 - לרב ששת [בסוגיא]:
 - לגירסא אחת - סובר כמו הסוגיא בב"ק.
 - לגירסא שניה - חיוב בושת נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא' לי'.
- דין אדם שבייש ישן ומת בתוך שנתו:
 - לפי הצד שחיוב בושת נאמר רק באופן ששייך הטעם של 'כיסופא' - פטור.
 - לפי הצד שחיוב בושת נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא' - חייב.
- דין אדם שבייש אדם שיוצא להרג - חייב לט'.

◆ אדם שהכה את אביו או את אמו לאחר מותם - פטור מ'.

☞ הערות ☞

לג בדברי הגמ' מוכח שההיתר של שליח בית דין נאמר לא רק באופן שהנידון לא עשה תשובה אלא גם באופן שהנידון עשה תשובה.

לד לשון רש"י שמצינו ששליח בית דין מקלל דכתיב 'תן ה' אותך', והנה פסוק זה נאמר לענין סוטה, אמנם המאירי מבאר שמדובר באופן שאדם חייב נידיש שיש בה קללה בהזכרת ה' דכתיב 'תן ה' אותך' כלומר שלומדים מפסוק של סוטה שיש אופנים נוספים שיש חיוב קללה עם הזכרת השם באופן זה נאמר ההיתר של שליח בית דין לקלל.

לה הגמ' מבארת שהטעם של רב ששת שהבן יכול להיות שליח בית דין להכות או לקלל את אביו משום שכמו שהתורה התירה לכל שליח בית דין להכות ולקלל ישראל מחמת כבוד שמים כך התורה התירה לבן להכות ולקלל את אביו מחמת כבוד שמים. דהיינו שבמקום שיש כבוד שמים אין איסור של הכאה ולכן גם אין איסור של הכאת אביו ואמו, אמנם רב חסדא ורבה בר רב הונא סוברים שגדר ההיתר הוא שהאיסור של הכאה נדחה מפני המצוה של ההכאה ולכן למרות שהתורה התירה איסור של הכאת חבירו אין הכרח שהתורה התירה איסור של הכאת אביו שהוא איסור יותר חמור שיש בו מיתה.

לו ראה לעיל הערה לב שמותר לבן לקלל את אביו ואמו באופן שאינם עושים מעשה עמך, ובדברי התוס' ביבמות [כב ב] מבואר שהמחלוקת של רב ששת ורב חסדא נאמרה באופן שהאב עשה תשובה ונחשב 'עושה מעשה עמך', אבל באופן שהאב לא עשה תשובה ומותר לקללו או להכותו (לפי הצד שמקשים הכאה לקללה כפי שהתבאר לעיל בסמוך) לכו"ע בן יכול להיות שליח בית דין להכות את אביו ולקללו.

לז כך לשון התוס' בסוגיא שהגמ' לא פשטה את הספק אמנם תוס' בב"ק [פו ב] נוקטים שהגמ' פשטה את הספק שהחיוב של בושת נאמר רק באופן שיש כיסופא.

לח רש"י ותוס' בפירוש אחד גורסים בדברי רב ששת 'ביישו ישן ומת חייב' ולפי"ז מבואר בדברי רב ששת שחיוב בושת נאמר גם באופן שלא שייך הטעם של 'כיסופא', אמנם תוס' מביאים גירסא אחרת בדברי רב ששת 'ביישו חייב' וכוונתו באדם שיוצא להרג ולפי"ז רב ששת סובר כדברי הגמ' בב"ק.

רש"י מבאר שהטעם של הצד שיש חיוב בושת גם באופן שאין כיסופא הוא משום 'פגם משפחה' אמנם הגמ' בב"ק [שם] מביאה שתי לשונות בכך ולשון הראשון הטעם משום 'זילותא', ולשון השני הטעם משום 'פגם משפחה'.

לט דין זה התבאר לעיל הערה לה בדברי הר"ן, וראה שם את דעת הרמב"ם.

מ רש"י מבאר שהטעם שהמכה אביו ואמו לאחר מותם פטור משום שלא שייך חבורה לאחר מיתה.

◆ אדם שקילל את אביו או את אמו לאחר מותם - חייב^{מא}.

◆ דין שור של כותי:

- לפי הצד ש'כותים גרי אמות':
 - באופן ששור של ישראל נגח שור של כותי:
 - לרש"י - תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם.
 - לתוס' - פטור^{מב}.
 - באופן ששור של כותי נגח שור של ישראל - תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם.
- לפי הצד ש'כותים גרי אריות':
 - שור של ישראל שנגח שור של כותי - פטור.
 - שור של כותי שנגח שור של ישראל - תם ומועד חייבים נזק שלם.

דף פו

◆ דיני הגונב נפש מישראל:

- התנאים של הגונב והגונב שיהיה דין של גונב נפש - בין באופן שהגונב הוא איש ובין באופן שהגונב הוא אשה, בין באופן שהגונב הוא איש ובין באופן שהגונב הוא אשה^{מג}.
- התנאים של הגניבה שיהיה דין של גונב נפש - באופן שגנבו והתעמר בו ולאחר מכן מכרו^{מד}.
- העונש של הגונב באופן שיש דין של גונב נפש - חייב חנק^{מה}.

☞ הערות ☞

מא הגמ' מבארת שמסברא היינו אומרים שאדם שקילל את אביו או את אמו לאחר מיתה פטור משום שהיינו לומדים מהצד השווה ממכה אביו ואמו שפטור לאחר מיתה, וכן לפי הצד שלא מקישים הכאה לקללה היינו לומדים בקל וחומר שאם מכה אביו ואמו שחייב אפילו באופן שאינו עושה מעשה עמך ומ"מ פטור לאחר מיתה, מקלל שפטור באופן שאינו עושה מעשה עמך כ"ש שפטור לאחר מיתה, והר"נ מבאר שלמרות שלא שייך הכאה לאחר מיתה מ"מ דבר זה נחשב חומרא. ותוס' מוסיפים שלפי הצד שלא מקישים הכאה לקללה היה אפשר ללמוד מקל וחומר נוסף שאם מכה אביו ואמו שחייב אפילו באדם שיוצא לההרג ומ"מ פטור לאחר מיתה, מקלל שפטור באופן שיוצא לההרג כ"ש שפטור לאחר מיתה, אלא שיש פסוק שאדם שקילל את אביו ואמו לאחר מיתה חייב ונחלקו בכך רבי יונתן ורבי יאשיה וכדלהלן.

הגמ' מבארת שרבי יונתן סובר שמשמעות הפסוק 'איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו' שהאיסור של מקלל נאמר בין באופן שקילל את אביו ובין באופן שקילל את אמו, והמקור שהאיסור של קללת אביו ואמו נאמר גם באופן שקיללם לאחר מיתה דכתיב 'אביו ואמו קלל דמיו בו', והמקור שהאיסור של מקלל נאמר לא רק בן אלא גם בבת ובטומטום ואנדרוגינוס דכתיב 'ומקלל אביו ואמו מות יומת' ולא דורשים את הלשון 'איש איש' משום ש'דיברה תורה כלשון בני אדם', אמנם רבי יאשיה מבאר שמשמעות הפסוק 'איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו' שהאיסור של מקלל נאמר רק באופן שקילל גם את אביו וגם את אמו, ולכן התורה כתבה 'אביו ואמו קלל דמיו בו' ללמד שהאיסור של מקלל נאמר בין באופן שקילל את אביו ובין באופן שקילל את אמו, והמקור שהאיסור של קללת אביו ואמו נאמר גם באופן שקיללם לאחר מיתה דכתיב 'ומקלל אביו ואמו מות יומת', ודורשים מהלשון 'איש איש' שהאיסור של מקלל נאמר לא רק בן אלא גם בבת ובטומטום ואנדרוגינוס.

מב בדברי הגמ' בב"ק [מד ב] מבואר שלדעת ת"ק ורבי מאיר שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור, והר"נ כותב שרש"י לא דקדק בכך, אמנם הערוך לנר והבנין שלמה כותבים שרש"י סובר שברייטא זו חולקת על דברי הברייתא בב"ק בדעת ת"ק ורבי מאיר וסוברת ששור של ישראל שנגח שור של כותי תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם.

מג הגמ' מבארת שהמקור שאיש שגנב איש או אשה חייב דכתיב 'כי ימצא איש גנב נפש מאחיו', והמקור שאשה שגנבה איש חייבת דכתיב 'וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת', והמקור שאשה שגנבה אשה חייבת דכתיב 'ומת הגנב הוא'.

מד המשנה מבארת שהמקור שהדין של גונב נפש נאמר באופן שהשתמש בו ומכרו דכתיב 'כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו'.

הגמ' מבארת שהדין של גונב נפש נאמר רק באופן שהגנב הוציא את הנגנב ממשפחתו על ידי המכירה אבל באופן שמכרו לאביו או לאחיו או לאחד מהקרובים פטור דכתיב 'כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל'.

תוס' מבארים שהדין של גונב נפש נאמר באופן שהגנב עשה מעשה קנין בנגנב דכתיב 'ונמצא בידו' ותוס' בתירוץ הראשון סוברים שאפילו באופן שהגנב הגביה את הנגנב ברשותו חייב, אמנם תוס' בתירוץ השני סוברים שבאופן שהגנב הגביה את הנגנב ברשותו פטור משום שהדין של גונב נפש נאמר רק באופן שהוציא מחוץ לרשותו (וכפי שאין דין של גונב נפש באופן שמכרו למשפחתו שלא הוציא מרשותו וכפי שהתבאר). לפי תוס' בתירוץ השני הגנב צריך להוציא את הנגנב לסימטא או להכניסו לרשות הגנב, ולפי רבינא [כתובות לא ב] אפילו באופן שהוציא לרשות הרבים נחשב מעשה קנין.

רש"י במשנה מבאר שהמקור שהגנב לא הכניס את הנגנב לרשותו פטור דכתיב 'ונמצא בידו' ומאידך רש"י בגמ' מבאר שבאופן שלא הכניסו לרשותו פטור ועיין בדברי הרש"ש שהעיר על סתירת דבריו, והרש"ש מסיים ועיין בתוס', ויתכן שכונתו שרש"י סובר שבאופן שלא עשה מעשה קנין דין זה פשוט שפטור והחידוש שנלמד מהפסוק שלא מועיל מעשה קנין שנעשה ברשות הנגנב ועיין.

הרמב"ם [גניבה ט ב] סובר שהדין של גונב נפש נאמר רק באופן שהכניסו לרשותו ומשמע שלא מועיל מעשה קנין אחר.

הגמ' מבארת שבאופן שהתעמר בו בשיעור של שווה פרוטה חייב, ובאופן שהתעמר בו בשיעור של פחות משווה פרוטה לת"ק חייב חנק לרבי יהודה פטור, הגמ' מסתפקת באופן שהתעמר בו בצורה שאינה רגילה האם חייב או פטור כגון שמכר אדם ישן ונשען עליו, או שמכר את העובר של אשה מעוברת והעמיד את האשה כנגד הרוח להגן עליו.

מה הגמ' מבארת שהאזהרה לא לגנוב נפש נלמדת מהפסוק 'לא תגנוב' (והמקור שהכוונה לגניבת נפש ולא לגניבת ממון משום ש'דבר הלמד מענינו' שאיסור זה נסמך לאיסור 'לא תרצח' ולאיסור 'לא תנאף' שיש בהם חיוב של מיתת בית דין, אמנם האיסור של 'לא תגנובו' הכוונה לגניבת ממון משום ש'דבר הלמד מענינו' שאיסור זה נסמך לאיסור 'לא תעשוק את רעך')

• אופנים נוספים:

- באופן שגנב את בנו - לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה חייב חנק לחכמים פטור^מ.
- באופן שגנב עבד - פטור.
- באופן שגנב חצי עבד וחצי בן חורין - לרבי יהודה חייב חנק לחכמים פטור^מ.
- באופן שגנב גר או עבד משוחרר - חייב.

◆ דיני עדות של 'חצי דבר':

- הקדמה - עדות של 'חצי דבר' פסולה דכתיב 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר' ודורשים ולא חצי דבר, ויש לדון באופנים שונים האם יש פסול של 'חצי דבר' וכדלהלן^מ.
- באופן שכן סורר ומורה גנב ואכל ושתה, ואביו ואמו התרו בו, ולאחר מכן באו עדים שחזרו וגנבו ואכלו ושתה, והביאוהו לבית דין והלקו אותו, ולאחר מכן באו עדים שחזרו וגנבו ואכלו ושתה:
 - העדות הראשונה שגנב ואכל ושתה - אינה נחשבת 'חצי דבר' משום שמחייבת את הבן סורר ומורה מלקות.
 - העדות השנייה שגנב ואכל ושתה - אינה נחשבת 'חצי דבר' משום שמחייבת את הבן סורר ומורה מיתה^מ.
- באופן שכן סורר ומורה גנב ואכל ושתה, ואביו ואמו התרו בו, ולאחר מכן באו עדים שחזרו וגנבו ואכלו ושתה, והביאוהו לבית דין והלקו אותו, ולאחר מכן באו שני עדים שחזרו וגנבו ובאו שני עדים נוספים שאכלו ושתה:
 - העדות הראשונה שגנב ואכל ושתה - אינה נחשבת 'חצי דבר' משום שמחייבת את הבן סורר ומורה מלקות.
 - העדות השנייה שגנב והעדות השלישית שאכלו ושתה:
 - לרבי עקיבא - נחשבת 'חצי דבר'.
 - לרבנן - אינה נחשבת 'חצי דבר'.

☞ הערות ☞

שמדובר על גניבת ממון), והאזהרה לא למכור נפש נלמדת מהפסוק 'לא ימכרו ממכרת עבד', והעונש של הגונב נפש ומכרו נלמדת מהפסוק 'כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו ומת הגנב הוא' וסתם מיתה הכוונה חנק.

מז הגמ' מבארת שהטעם של חכמים שהגונב את בנו פטור דכתיב 'ונמצא בידו' ופסוק זה מיותר ולכן דורשים שהדין של גונב נפש נאמר רק באופן שהגונב לא מצוי ברשותו של הגנב ולא בגונב את בנו שהגונב נמצא ברשות הגנב, והגמ' מוסיפה שלפי חכמים מלמד תינוקות שגנב אחד מהתינוקות פטור משום שהגונב מצוי ברשות הגנב.

רש"י במשנה כותב שהכוונה 'ונמצא' הוא שנמצא בעדים ובפשטות צריך ביאור שהרי לומדים את הדין של שהגונב לא נמצא ברשות הגנב, ועיין בדברי הערוך לנר והבנין שלמה.

מז הגמ' מבארת שרבי יהודה סובר שדורשים 'כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני ישראל' 'מאחיו' למעט עבד ו'בני ישראל' למעט חצי עבד וחצי בן חורין ו'מבני ישראל' למעט חצי עבד וחצי בן חורין ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות שהגונב חצי עבד וחצי בן חורין חייב, אמנם חכמים סוברים שעבד נחשב 'אחיו' ולכן חכמים דורשים 'בני ישראל' ו'מבני ישראל' אחד למעט גונב עבד ואחד למעט גונב חצי עבד וחצי בן חורין. המחלוקת האם עבד נחשב 'אח' הובאה גם בב"ק [פח א].

עיין רש"י [ד"ה הגנב] שאומר שדורשים מהפסוק 'מת הגנב הוא' למעט גונב עבד והרש"ש תמה שלומדים זאת מהפסוק של 'מאחיו' או 'מבני ישראל' ויש שגורסים ברש"י שלומדים מ'הוא' למעט גוי ועיין.

מח מקור הסוגיא של דבר ולא חצי דבר הוא בדברי הגמ' בב"ק [ע ב] וב"ב [נו ב] ע"ש.

למרות שלשון הגמ' שלרבנן דבר ואפילו חצי דבר מ"מ תוס' מביאים שדברי הגמ' בב"ק [ע ב] וב"ב [נו ב] שרבנן מודים שיש פסול של 'חצי דבר' ולכן שני עדים שהעידו שראו שערה אחת של גדלות, ושני עדים נוספים העידו שראו שערה אחרת של גדלות שתי העדויות פסולות, אלא שרבנן סוברים שרק אופן זה נחשב 'חצי דבר' אבל בשאר האופנים לא נחשב 'חצי דבר' אלא נחשב דבר שלם.

ובביאור דעת רבנן בב"ק [שם] ששני עדים שהעידו על אדם שהיה מוחזק בקרקע שנה אחת, ושני עדים אחרים העידו על אדם זה שהיה מוחזק בקרקע שנה נוספת, ושני עדים אחרים העידו על אדם זה שהיה מוחזק בקרקע שנה נוספת העדות כשרה נחלקו רש"י [ב"ק שם] ותוס' [ב"ק שם] רש"י מבאר שהטעם של רבנן שעדות של חזקה לא נחשבת 'חצי דבר', משום שהעדות של שנה אחת נחשבת התחלה של חזקה, אבל עדות על שערה אחת של גדלות לא נחשבת עדות של התחלה של גדלות. כיון ששתי הערות הם סימן של גדלות אבל שערה אחת אינה סימן של גדלות כיון שיתכן שקטנה תביא שערה אחת. תוס' בפירוש הראשון מבארים שהטעם של רבנן שעדות של שנה אחת של חזקה לא נחשבת 'חצי דבר', משום שהעדות מעידים על כל מה שיכלו לראות בשנה זו, אבל בעדות של שערה אחת של גדלות שלא מעידים על כל מה שיכלו לראות נחשב 'חצי דבר'. תוס' בפירוש השני מבארים שהטעם של רבנן שעדות של שנה אחת של חזקה לא נחשבת 'חצי דבר', כיון שיש נפק"מ בעדות זו לענין לחייב את המחזיק על אכילת הפירות אם לא יחזיק שלש שנים, אבל עדות של שערה אחת של גדלות נחשבת 'חצי דבר' כיון שאין נפק"מ בעדות זו.

מט דין זה דומה לדין שהובא בדברי הגמ' בב"ק [ע ב] ששני עדים שהעידו על האשה שהתקדשה ושני עדים אחרים העידו על אשה זו שזינתה שתי העדויות לא נחשבות 'חצי דבר' ולמרות שהעדות של הזנות לא נחשבת לעדות לולי העדות של הקידושין, מ"מ העדות של הקידושין נחשבת לעדות גם לולי העדות של הזנות, ולכן שתי העדויות לא נחשבות 'חצי דבר' (ובביאור הדבר כתבו האחרונים [ב"ק שם] שלאחר שהעדות של הקידושין נחשבת לעדות שלמה ועדות זו מתקבלת נחשבת האשה בחזקת אשת איש וממילא עדות של זנות על אשה שהיא בחזקת אשת איש היא עדות שלמה).

נ בפשטות באופן זה יש נפק"מ מהעדות של העדים הראשונים שהבן צריך לשלם לאביו את הגניבה, אמנם אין זה דומה לעדות של קידושין שהעדים התכוונו להעיד שהיא מקודשת ועדות זו היא דבר שלם אבל באופן זה העדים התכוונו להעיד שהוא בן סורר ומורה ויש נפק"מ בעדותם לענין דין אחר שצריך לשלם לאביו, וכמו עדים של חזקה שהתכוונו להעיד שהקרקע בחזקתו ויש נפק"מ לענין דין אחר שאם לא יהיה חזקה יצטרך לשלם על הפירות שאכל (וגם באופן זה שייכים הטעמים של רש"י ותוס' שהובאו לעיל [הערה נב] שלדעת רבנן נחשב דבר שלם).

- באופן ששני עדים העידו על אדם שגנב נפש ושני עדים אחרים העידו שמכר את הגנב:
 - לחזקיה - העדות הראשונה והשניה אינן נחשבות 'חצי דבר'.
 - לרבי יוחנן:
 - לרבי עקיבא - העדות הראשונה והשניה נחשבות 'חצי דבר'.
 - לרבנן - העדות הראשונה והשניה אינן נחשבות 'חצי דבר' נא.

◆ **דין שני עדים העידו על ראובן שמכר את שמעון ולאחר מכן באו שני עדים אחרים והעידו שראובן גנב את שמעון ולאחר מכן הוזמו:**

- באופן שהעדים הראשונים שהעידו שמכר את שמעון התרו בראובן שאם ימכור יתחייב מיתה - העדים הראשונים חייבים מיתה כיון שודאי התכוונו לחייב את ראובן מיתה.
- באופן שהעדים הראשונים שהעידו שמכר את שמעון לא התרו בראובן אלא עדים אחרים התרו בראובן והעדים לא ידעו מכך:
 - לתוס' בתירוץ הראשון:
 - בסתמא או באופן שהעדים הראשונים רמזו לעדים השניים רמיזה שאינה חשובה - העדים הראשונים אינם חייבים מיתה משום שהעדים יכולים לומר שהתכוונו להעיד שראובן מכר את שמעון שהוא עבד שלו.
 - באופן שהעדים הראשונים רמזו לעדים השניים רמיזה חשובה - העדים הראשונים חייבים מיתה משום שמוכח שהתכוונו לחייב את ראובן מיתה.
 - לתוס' בתירוץ השני - העדים הראשונים אינם חייבים מיתה משום שלענין דיני נפשות שיש דין של 'הצילו העדה' לא סומכים על רמיזה אלא העדים יכולים לומר שהתכוונו להעיד שראובן מכר את שמעון שהוא עבד שלו^{נב}.

✂ **הערות** ✂

נא הגמ' מביאה שנחלקו חזקיה ורבי יוחנן באופן שעדים העידו על אדם שגנב, לחזקיה חייב מלקות משום שהעדות של הגניבה היא עדות לעצמה לחייב את הגנב מלקות, והעדות של המכירה היא עדות לעצמה לחייב את הגנב מיתה, ולכן הלאו של גניבה אינו נחשב 'לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין' ולרבי יוחנן אינו חייב מלקות משום שהעדות של הגניבה והמכירה היא עדות אחת לחייב את הגנב מיתה, ולכן הלאו של גניבה נחשב 'לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין'.

והגמ' מבארת שיש נפק"מ במחלוקת של חזקיה ורבי יוחנן באופן ששני עדים העידו על אדם שגנב נפש ושני עדים אחרים העידו שמכר את הגנב, שלחזקיה העדות הראשונה אינה נחשבת 'חצי דבר' כיון שהיא מחייבת הגנב מלקות, והעדות השניה אינה נחשבת 'חצי דבר' משום שהיא מחייבת את הגנב מיתה, דהיינו לדעת חזקיה דין זה דומה לעדות של קידושין וזנות שנחשב דבר שלם לכו"ע, אמנם בפשטות דברי חזקיה נאמרו רק באופן שהעדים של הגניבה התרו בגנב שאם יגנוב יתחייב מלקות ולכן אפשר לחייבו מלקות והעדות אינה נחשבת חצי דבר אבל באופן שלא התרו בו העדות של הגניבה אין בה נפק"מ ונחשבת חצי דבר. ולרבי יוחנן לרבי עקיבא שתי העדויות נחשבות 'חצי דבר' כיון ששתי העדויות יחד מחייבות מיתה, ולרבנן שתי העדויות אינן נחשבות 'חצי דבר'. בפשטות באופן זה שייך הטעם של רש"י ותוס' בתירוץ הראשון שהובא לעיל [הערה נב] בטעם שלרבנן נחשב דבר שלם אבל לא שייך הטעם של תוס' בתירוץ השני שהובא שם כיון שלדעת רבי יוחנן אין נפק"מ בעדות של הגניבה לענין חיוב מלקות וצריך לומר שיש נפק"מ בעדותם לענין לפסול את האדם לעדות וראה עוד להלן [בסמוך] בנידון זה.

והגמ' מוסיפה שנחלקו חזקיה ורבי יוחנן באופן ששני עדים העידו שגנב נפש ושני עדים העידו שמכר את הגנב והוזמו שתי הכיתות, שלחזקיה הכת הראשונה חייבת מלקות והכת השניה חייבת מיתה, ולרבי יוחנן אליבא דרבי עקיבא שתי העדויות בטלות, ולרבי יוחנן אליבא דרבנן הכת הראשונה והשניה חייבים מיתה.

תוס' בתירוץ הראשון מבארים שדברי חזקיה שהכת הראשונה אינה חייבת מיתה נאמר אפילו באופן שהעדים התרו בו בשעת הגניבה שאם יגנוב ומכור יתחייב מיתה ולמרות שיש ראייה שדעתם לחייב מיתה מ"מ אינם חייבים מיתה ותוס' בתירוץ השני מבארים שדברי חזקיה נאמרו באופן שהעדים לא התרו בו בשעת הגניבה והעדים יכולים לומר שהתכוונו לחייבו מלקות אבל באופן שהעדים התרו בו בשעת הגניבה חייבים מיתה כיון שמוכח שהתכוונו לחייבו מיתה.

תוס' בתירוץ הראשון מבארים שלפי חזקיה העדות על הגניבה והמכירה נחשבת כמו עדות על אשה שהתקדשה ולאחר מכן זינתה שגם אם יהיה הוכחה שהעדים של הקידושין התכוונו לחייבה מיתה מ"מ באופן שהוזמו אינם חייבים מיתה כיון שהקידושין אינם הדבר שגורם מיתה ועדים זוממים חייבים מיתה רק באופן שהעידו על הדבר שגורם את המיתה, וה"ה בגניבה ומכירה הגניבה אינה המעשה שמחייב את המיתה אלא המכירה מחייבת את המיתה אלא המכירה מחייבת את המיתה אלא שיהיה גניבה לפני המכירה וכן כתב הר"ן, אמנם התוס' בתירוץ השני סוברים שהעדות של הגניבה נחשבת חלק מהדבר שמחייב מיתה ולכן באופן שיש הוכחה שהתכוונו לחייבו מיתה והוזמו חייבים מיתה, אמנם לדעת רבי יוחנן פשוט שהעדות של הגניבה נחשבת חלק מהדבר שמחייב מיתה ולכן באופן שהוזמו חייבים מיתה.

תוס' מקשים לדעת רבי יוחנן כיצד אפשר לחייב את העדים של הגניבה מיתה והרי יכולים לומר שהתכוונו לפסול את הגנב לעדות ולא לחייבו מיתה, ותוס' בתירוץ הראשון מתרצים שמדובר באופן שהתרו בו בשעת הגניבה שאם יגנוב ומכור יתחייב מיתה ולכן יש הוכחה שהתכוונו לחייבו מיתה, אמנם תוס' בתירוץ השני לא יכולים לבאר כך כיון שבאופן שהתרו גם לחזקיה חייבים מיתה, ולכן תוס' מבארים שמדובר באופן שלא התרו בו אלא שהש"ס לא חש לטעם של לפסול לעדות ובפשטות כוונתם שנחלקו חזקיה ורבי יוחנן באופן שלא התרו והעדים לא טענו מה הייתה כוונתם שלחזקיה תולים שהתכוונו לחייבו מלקות ולרבי יוחנן תולים שהתכוונו לחייבו מיתה ויש בדברי התוס' חידוש שאפשר לחייב את העדים מיתה ולא צריך לברר מה הייתה כוונתם כיון שנוקטים בפשיטות שכך הייתה כוונתם, ותוס' מוכיחים זאת מדברי הגמ' שאמרה 'להלקותו באנו' ולא אמרה לפסולו באנו אמנם תוס' דוחים שאין מכך הכרח שיתכן שהגמ' נקטה טעם זה שגם באופן שהאדם היה פסול מראש מ"מ העדים נאמנים לטעון להלקותו באנו (ויש להעיר על דברי התוס' מדוע לא תירצו שדברי רבי יוחנן שהעדים חייבים מיתה נאמר באופן שהגנב היה פסול לפני הגניבה ואולי זה כלול בדבריהם ועיינו).

רש"י מבאר שלדעת רבי יוחנן אליבא דרבי עקיבא החיוב מיתה באדם שגנב נפש נאמר באופן ששני עדים העידו שגנב ומכר ולא באופן ששני עדים העידו שגנב ושני עדים העידו שמכר כיון ששתי העדויות בטלות כיון שנחשבות 'חצי דבר'.

נב החזו"א מבאר שבאופן שאם העדים הוזמו אינם חייבים מיתה גם באופן שהעדים לא הוזמו ראובן אינו חייב מיתה כיון שנחשב 'עדות שאי אתה יכול להזימה'.

- דיני זקן ממרא - באופן שאדם שהוא ראוי להוראה הורה כנגד הבית דין שבעירו, ומחמת כך עלו לירושלים לבית דין הגדול והם הכריעו כמו הבית דין שבעירו, ולאחר מכן האדם חזר לעירו ועשה על פי דעתו, או שהורה לאדם אחר לעשות כדעתו, חייב חנק^ג.
- באיזה דין הורה האדם כנגד הבית דין הגדול:
 - באופן שהורה על דין שמפורש בתורה (כגון שאין מצות תפילין) - לא נאמר הדין של זקן ממרא.
 - באופן שהורה על דין שאינו מפורש בתורה:
- לרבי יהודה - הדין של זקן ממרא נאמר באופן שהורה שיש בתפילין חמש פרשיות^ג.

☞ הערות ☞

נג בדברי הגמ' מבואר שלמרות שבדרך כלל חיוב מיתה נאמר רק באופן שהיה התראה לפני העבירה מ"מ זקן ממרא שעשה על פי דעתו חייב חנק למרות שלא התרו בו לפני שעשה. ובדברי הרמב"ם [ממרים ג ה] משמע שלא צריך להתרות בו כלל, אמנם התוספות הרא"ש מבאר שלא צריך להתרות על העבירה אבל צריך להתרות שלא יעשה שלא כדעת הבית דין הגדול.

הנה לשון המשנה שהורה לעשות ומשמע שאפילו באופן שאותו אדם לא עשה על פי ההוראה מ"מ עצם ההוראה מחייבת, אמנם בדברי הברייתא [פח ב] כתוב 'עד שירה לאחרים ויעשו כהוראתו' ומשמע שרק באופן שאותו אדם עשה כהוראתו חייב, ועיין בדברי הרמב"ם [ממרים ג ה] שפסק כמו הצד הראשון ויתכן שצריך לדחוק את לשון הברייתא שהורה לאחרים הורה למעשה שהם יכולים לעשות כהוראתו ועיין.

נד הגמ' מבארת שרבי יהודה סובר שהדין של זקן ממרא נאמר רק בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים דכתיב 'על פי התורה אשר יורוך', ורבי אלעזר מוסיף שלדעת רבי יהודה הדין של זקן ממרא נאמר רק בדבר שעיקרו מדברי סופרים ואפשר להוסיף על המצוה ואופן שהוסיף לא יצא ידי חובה של המצוה, ובדברי הגמ' מבואר שכוונת רבי אלעזר שהיה חפץ של מצוה שהיה כשר ולאחר שהוסיף עליו נפסל, הראב"ד [ממרים ד ג] מבאר שהמקור של דרשה זו הוא מהפסוק 'לא תסור מן הדבר' ודורשים שהיה חפץ כשר בתחילה ולאחר שהוסיף עליו נפסל. ולכן הדין של זקן ממרא נאמר רק בתפילין שעיקרם מדברי תורה ורבנן דרשו שצריך שיהיה בהם ארבעה פרשיות, ובתחילה היה תפילין של ארבע פרשיות והם היו כשרים ולאחר מכן הוסיף פרשה נוספת והניח מבחוץ והתפילין נפסלו, והגמ' מבארת שהטעם שהתפילין פסולות משום שיש דין שהבית החיצון צריך לראות את האויר ובאופן זה שיש פרשה נוספת מבחוץ הבית החיצון אינו רואה את האויר. בדברי הרמב"ם [ממרים ד ג] מבואר שהכוונה שהניח בית מבחוץ הוא שהדביק מבחוץ פרשה נוספת או שתפר מבחוץ פרשה נוספת אבל באופן שלא הדביק ולא תפר אלא הניח התפילין לא נפסלו.

בדברי הגמ' בהו"א מבואר שתפילין עם חמש פרשיות פסולות גם ללא הטעם שהבית החיצון צריך לראות את האויר ורש"י מבאר שטעם הפסול הוא שעבר על כל תוסף ומחמת כך לא קיים את המצוה, ולפי"ז יוצא שבאופן שהניח בתוך התפילין חמש פרשיות גם באופן שאין חסרון שהבית החיצון צריך לראות את האויר מ"מ לא קיים את המצוה כיון שעבר על כל תוסף, והגמ' במסקנא לא חזרה מדין זה אלא שהגמ' לא ביארה באופן זה כיון שיש פסול בתפילין מתחילתם, וכן באופן שהדביק פרשה נוספת לתפילין עובר על כל תוסף.

הגמ' מוסיפה שלפי רבי יהודה הדין של זקן ממרא לא נאמר בלולב באופן שהוסיף מין נוסף חוץ מארבעת המינים משום שלפי הצד שלולב אין צריך אגד' באופן שהוסיף מין נוסף יצא ידי חובה של נטילת ארבעת המינים, ולפי הצד שלולב צריך אגד' באופן שאגד חמשה מינים יחד המצוה לא הייתה כשרה מתחילתה. רש"י [סוכה לא א] מבאר שלפי הצד שלולב צריך אגד עובר בבל תוסף ולכן לא קיים את המצוה ומשמע שלפי הצד שלולב לא צריך אגד לא עובר בבל תוסף כיון שהתוספת עומדת לעצמה ונחשבת כמי שאינה ולכן קיים את המצוה. תוס' מבארים שגם לפי הצד שלולב אין צריך אגד מ"מ יש איסור דרבנן להוסיף מין נוסף חוץ לאגד. דהיינו התוס' נוקטים כדעת רש"י בביאור דברי הגמ' בסוכה שרק לפי הצד שלולב צריך אגד עובר על כל תוסף אלא שתוס' מוסיפים שבאופן שהוסיף מין אחר מחוץ לאגד אינו עובר על כל תוסף כיון שהתוספת עומדת לעצמה ונחשבת כמי שאינה ולכן קיים את המצוה.

בדברי התוס' מבואר שהדין של זקן ממרא לא נאמר בלולב באופן שאגד ארבעה מינים ונטלם בידו ולאחר מכן הוסיף מין חמישי ואגדו בעודו בידו משום שבאופן זה מיד כאשר האדם הגביה את הארבעת המינים יצא ידי חובה ואין נפק"מ בכך שהארבעת המינים נפסלו בתוספת של המין החמישי, אבל בתפילין באופן שהניח תפילין עם ארבעה פרשיות ובעודם עליו הוסיף פרשה חמישית התפילין נפסלו ויש קיום מצוה של תפילין בכל היום, ומבואר בדברי התוס' שהדרשה של 'לא תסור מן הדבר' נאמרה ביחס לאדם שמקיים את המצוה ותוך כדי הקיום מוסיף על המצוה ופוסל את המצוה, ולא נאמרה ביחס לחפץ של המצוה שהיה כשר ולאחר מכן נפסל.

וכן הגמ' מוסיפה שלפי רבי יהודה הדין של זקן ממרא לא נאמר בציצית שהוסיף חוטים נוספים משום שלפי הצד שהקשר העליון אינו מדאורייתא באופן שהוסיף חוטים נוספים יצא ידי חובה של מצות ציצית, ולפי הצד שהקשר העליון מדאורייתא באופן שהוסיף חוטים נוספים המצוה לא הייתה כשרה מתחילתה. לפי מה שהתבאר בדעת רש"י לפי הצד שהקשר העליון מדאורייתא עובר על כל תוסף ולכן לא קיים את המצוה, ולפי הצד שהקשר העליון אינו מדאורייתא לא עובר על כל תוסף כיון שהתוספת עומדת לעצמה ונחשבת כמי שאינה ולכן קיים את המצוה.

התוס' [מנחות לח א] הביאו בשם רש"י שאין איסור של כל תוסף בהוספת חוטים נאמר באופן שהוסיף מין אחר שאינו כשר לציצית (ולפי צד זה צריך לומר שהגמ' כאן מדברת באופן שהוסיף מין אחר שאינו כשר לציצית) עיי"ש.

למרות שדעת רש"י ותוס' בסוגיין שבאופן שהוסיף מין שעומד לעצמו לא עבר על כל תוסף ולכן קיים את המצוה מ"מ דעת התוס' בסוכה [לא ב] שעבר על כל תוסף אלא שלא פסל את המצוה ורק באופן שהתוספת מחוברת ה'בל תוסף' פוסל את המצוה, ולכן תוס' שם נוקטים שבאופן שהוסיף מין נוסף מחוץ לאגד יש איסור דאורייתא של כל תוסף (ודלא כדעת התוס' בסוגיין שיש בכך איסור דרבנן), וכן תוס' מבארים את דברי הגמ' האם מותר לאגוד במין אחר באופן אחר ודלא כדעת רש"י שם שביאר את דברי הגמ' כפשוטה.

תוס' מבארים שדעת רבי יהודה לא דורשים מהפסוק 'כי יפלא' את כל הדרשות שהגמ' דרשה לענין זקן ממרא, ומבואר בדבריהם שלפי רבי יהודה אין דין של זקן ממרא בהוראה של איסור והיתר, והר"ן מבאר שלפי דעת התוס' רבי יהודה סובר שהפסוק 'בין דם לדם' אינו נאמר על זקן ממרא אלא נאמר על הדין הכללי שבאופן שיש ספק בידי התורה צריך לברר את הספק בבית הדין הגדול, אמנם הר"ן והראב"ד [שם] חולקים על דברי התוס' וסוברים שלענין מצות עשה רבי יהודה סובר שהדין של זקן ממרא נאמר רק באופן שהתבאר אמנם לענין הוראה של איסור והיתר רבי יהודה מודה שהדין של זקן ממרא נאמר בכל אופן שמורה על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים משום שהדרשה 'לא תסור מן הדבר' נאמרה רק על מצות ולא על הוראה של איסור והיתר (ולפי דעת הר"ן והראב"ד רבי יהודה ביחס לרבי מאיר מיקל מצד אחד שמוסיף גם דינים שאין בהם כרת ומצות עשה באופן שהתבאר, ומחמיר מצד שני שסובר שהדין של זקן ממרא נאמר רק בדבר שעיקרו מדברי תורה).

- לרבי מאיר - הדין של זקן ממרא נאמר באופן שהורה בדין שיש בו כרת וחטאת או שהורה בדין שיש בו נפק"מ לענין כרת וחטאת^{יה}.
- לרבי שמעון - הדין של זקן ממרא נאמר אפילו באופן שהורה בדין שהוא דקדוק מדברי סופרים^{יב}.
- באיזה מחלוקת נאמר הדין של זקן ממרא:
 - לרב כהנא:
 - באופן שהאדם מורה מסברא והבית דין הגדול מורים ממסורת - נאמר הדין של זקן ממרא.
 - באופן שהאדם מורה מסברא והבית דין הגדול מורים ממסורת - לא נאמר הדין של זקן ממרא.
 - באופן שהאדם מורה ממסורת והבית דין הגדול מורים ממסורת - לא נאמר הדין של זקן ממרא.
 - באופן שהאדם מורה ממסורת והבית דין הגדול מורים מסברא - לא נאמר הדין של זקן ממרא^{יז}.
 - לרבי אלעזר - בכל האופנים נאמר הדין של זקן ממרא כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.
- האם החכמים יכולים למחול לזקן ממרא - לא כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.

דף פט

- ◆ **דיני מסית בן סורר ומורה ועדים זוממים** - צריך לשלוח שלוחים לכל המקומות להודיע שהתחייבו מיתה^{יח}.
- ◆ **דיני המתת זקן ממרא** - לרבי עקיבא הורגים ברגל, לרבי יהודה הורגים מיד ושולחים שלוחים לכל המקומות להודיע שאיש פלוני מת כיון שהיה זקן ממרא^{יט}.

הערות

נה הגמ' מבארת שהמקור של רבי מאיר שהדין של זקן ממרא נאמר רק בדבר שיש בו כרת וחטאת דכתיב 'על פי הדבר אשר יורוך' ולומדים גזירה שווה 'דבר דבר' לדין של פר העלם דבר של ציבור שנאמר רק בדבר שיש בו כרת וחטאת.

הגמ' מבארת שרבי מאיר דורש את הפסוק 'כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך' לאופנים שונים שבהם נאמר הדין של זקן ממרא וכדלהלן, שדורשים מהפסוק 'ומן' שהדין של זקן ממרא נאמר גם באופן שנחלקו על עיבור השנה שיש בכך נפק"מ לאיסור של חמץ בפסח שיש בו כרת וחטאת, וכן דורשים 'דבר' זו הלכה למשה מסיני שבאופן שנחלקו על הלכות יום עשירי של נדה שנלמד מהלכה למשה מסיני שיש נפק"מ האם האשה נחשבת נדה וחייבים על ביאתה כרת וחטאת, וכן דורשים 'למשפט' זה דיני עריות של בתו מאנוסתו שנלמד בגזירה שווה שיש נפק"מ האם האשה אסורה וחייבים על ביאתה כרת וחטאת, וכן דורשים 'בין דם לדם' שבאופן שנחלקו על הלכות נדה או לידה או זיבה, שיש נפק"מ האם האשה נחשבת נדה וחייבים על ביאתה כרת וחטאת, וכן דורשים 'בין דין לדין' שבאופן שנחלקו על דיני ממונות שיש בכך נפק"מ כאשר אחד מהצדדים יקדש בכסף זה אשה האם הקידושין חלים (ואפילו באופן שנחלקו על דיני מלקות יש בכך נפק"מ לדיני ממונות שאם הדיין הכהו שלא כדן צריך לשלם לו כסף ובאופן שהמוכה יקדש אשה בכסף האם הקידושין חלים), וכן דורשים 'בין נגע לנגע' שאופן שנחלקו על דיני נגעים לרש"י יש בכך נפק"מ אם יכנס למקדש ולתוס' יש בכך נפק"מ באופן שנגע בככר של תרומה שאם הככר נטמא הככר שווה פחות מפרוטה ואם הככר לא נטמא הככר שווה יותר מפרוטה וקידשו אשה בככר זה, וכן דורשים 'דברי' שבאופן שיש מחלוקת על מעות האם הם הקדש ויש נפק"מ באופן שאדם נהנה ממעות אלו והביא קרבן מעילה ואדם טמא אכל את הקרבן האם חייב כרת וקרבן, וכן דורשים 'ריבת' שבאופן שיש מחלוקת על דיני סוטה שיש נפק"מ האם הבעל חייב לאשה כתובה ובאופן שהאשה מכרה את כתובתה לאדם אחר ואדם זה קידש אשה בכסף זה האם הקידושין חלים, או באופן שיש מחלוקת על חיוב עגלה ערופה שיש בכך נפק"מ באופן שאדם קידש אשה בעגלה זו האם הקידושין חלים, או באופן שיש מחלוקת על טהרת מצורע שיש בכך נפק"מ האם מותר למצורע להכנס למקדש שיש בכך חיוב כרת וחטאת, וכן דורשים 'בשעריך' שבאופן שיש מחלוקת על חיוב לקט שכחה ופאה ויש בכך נפק"מ באופן שבעל הבית קידש במעות אלו אשה האם האשה נחשבת מקדושת וחייבים עליה כרת וחטאת.

רש"י מוסיף שיש נפק"מ נוסף באופן שיש מחלוקת האם אדם התחייב ערכין והגזבר לקח את המעות מהאדם ולאחר מכן בא אדם וקידש במעות אלו בשוגג יש נפק"מ האם האשה נחשבת אשת איש וחייבים עליה כרת וחטאת. ורש"י יכול לבאר נפק"מ זה גם לענין מחלוקת על פדית הקדש האם הפדיון חל שיש נפק"מ באופן שאדם קידש בחפץ זה האם הקידושין חלים והאשה נחשבת אשת איש וחייבים עליה כרת וחטאת, אבל המחלוקת לענין ערכים האם הם לכהן או להקדש אין בכך נפק"מ משום שממ"נ האם שהחרימם לא יכול לקדש במעות אלו אמנם יש נפק"מ באופן שהכהן קידש אשה במעות אלו.

בדברי רש"י משמע ובדברי התוס' מבואר להדיא [ד"ה ורשב"ל] שהדין של זקן ממרא לדעת רבי מאיר נאמר רק באופן שהורה לקולא ולא באופן שהורה לחומרא.

הר"ן מבאר שלדעת רבי מאיר אין דין של זקן ממרא באופן שאמר שיש חמש פרשיות בתפילין משום שאין בכך נפק"מ לענין דין שיש בו כרת וקרבן.

נו הגמ' מבארת שהמקור של רבי שמעון שהדין של זקן ממרא נאמר גם באופן שנחלקו על דקדוק מדברי סופרים דכתיב 'על פי הדבר אשר יגידו לך' ומשמע אפילו באופן שאמרו הגדה כל שהיא.

נז בדברי הרמב"ם [פירוש המשניות סנהדרין י ג] מבואר שהטעם של רב כהנא שהדין של זקן ממרא נאמר מפני כבודם של בית דין הגדול ולכן רק באופן שהמקור של הזקן הוא פחות מהמקור של החכמים של בית דין הגדול יש בכך פגיעה בכבודם ולכן נאמר הדין של זקן ממרא.

נח הגמ' מבארת שהמקור שצריך להכריז על מסית דכתיב 'וכל ישראל ישמעו ויראו' והמקור שצריך להכריז על בן סורר ומורה דכתיב 'וכל ישראל ישמעו ויראו' והמקור שצריך להכריז על עדים זוממים דכתיב 'והנשארם ישמעו ויראו'.

נט הגמ' מבארת שהמקור שזקן ממרא צריך הכרזה דכתיב 'וכל העם ישמעו ויראו' ורבי עקיבא סובר שמחמת כך צריך להמיתו ברגל אמנם רבי ישמעאל סובר שלא צריך להמיתו ברגל אלא אפשר להמיתו בכל השנה. הרש"ש מבאר שרק לענין זקן ממרא לדעת רבי עקיבא צריך להמיתו ברגל אבל מסית בן סורר ומורה ועדים זוממים לא צריך להמיתם ברגל אלא רק צריך הכרזה לשלוח שלוחים לכל המקומות להודיע על ההתחייבו מיתה.

בדברי המשנה מבואר שאין הורגים זקן ממרא ביבנה ורש"י מבאר שמדובר באופן שהזקן ממרא הורה לאחר שהסנהדרין גלתה ממקומה ליבנה ולכן אי אפשר להורגו אמנם תוס' סוברים שבאופן זה פשוט שלא הורגים כיון שאין דנים דיני נפשות לאחר שהסנהדרין גלתה ממקומה אלא מדובר באופן שנגמר דינו לפני שהסנהדרין גלתה. תוס' מעלים צד ליישב את דעת רש"י שהדין של דנים דיני נפשות לאחר שהסנהדרין גלתה נאמר רק בדיני נפשות שנעשו לאחר שהסנהדרין גלתה ולא בדיני נפשות שהיו לפני שהסנהדרין גלתה אמנם תוס' עצמם דוחים חילוק זה.

◆ דיני נביא:

- האם האדם צריך לשמוע על דברי הנביא:
 - באופן שהנביא לא הוחזק בנבואה:
 - באופן שהנביא נתן אות על הנבואה - האדם צריך לקיים את דברי הנביא.
 - באופן שהנביא לא נתן אות על הנבואה - האדם לא צריך לקיים את הנבואה.
 - באופן שהנביא הוחזק בנבואה - האדם צריך לקיים את הנביא.
- חיוב מיתה בנבואה:
 - באופן שאמר נבואה שלא שמע - חייב חנק^ס.
 - באופן שאמר נבואה שנאמרה לחבירו - חייב חנק.
 - באופן שאמר נבואה בשם עבודה זרה - חייב חנק^{סא}.
 - באופן שנביא לא אומר נבואה שנאמרה לו - חייב מיתה בידי שמים, וכן חבריו הנביאים שיודעים שצריך להתנבאות יכולים להלקותו כדי לכפותו לומר את הנבואה.
 - באופן שאדם עבר על דברי נביא (באופן שהיה צריך לקיים את דברי הנביא) חייב מיתה בידי שמים.
 - באופן שהנביא בעצמו עובר על דבריו - חייב מיתה בידי שמים^{סב}.

◆ דין אשה שזינתה:

- נערה בתולה ארוסה - סקילה.
- בשאר האופנים - חנק^{סג}.

דף צ

◆ דיני נביא:

- באופן שנביא אמר לעבוד עבודה זרה (בין באופן שביטל את מצות עבודה זרה לגמרי ובין באופן שביטל מקצת מהמצוה ואמר לעבוד היום עבודה זרה):
 - לת"ק - מיתתו בסקילה.
 - לרבי שמעון - מיתתו בחנק.
- באופן שנביא אמר לבטל מצוה אחת:
 - לרב חסדא - מיתתו בחנק.
 - לרב המנונא:
 - לת"ק - מיתתו בסקילה.
 - לרבי שמעון - מיתתו בחנק.
- באופן שנביא אמר לבטל חלק מהמצוה (כגון לעבור היום על עבירה פלונית) - פטור^{סד}.

☞ הערות ☞

- ס הרמב"ם [יסודי התורה י ג] מבאר שהדין שנביא שאמר נבואה שלא אמר חייב חנק נאמר באופן שהנביא התנבא נבואה לטובה ונבואה זו לא התקיימה אבל באופן שהתנבא נבואה לרעה אינו חייב חנק משום שיתכן שהקב"ה ניחם על הרעה.
- סא הגמ' מבארת שדורשים מהפסוק 'אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא' ודורשים 'לדבר דבר בשמי' שאמר נבואה שלא שמע 'את אשר לא צויתיו לדבר' שאמר נבואה שנאמרה לחבירו 'ואשר ידבר בשם אלהים אחרים' שאמר נבואה בשם עבודה זרה.
- בדברי הגמ' לא התבאר מהו האזהרה של נביא שקר והירושלמי [יא ו] מבואר שהמקור מהפסוק 'לא תענה ברעך עד שקר' ודורשים 'רעך' כלפי הקב"ה שנחשב כע של עם ישראל, והרמב"ם [עבודה זרה ה ו] מבאר שהמקור של האזהרה של המתנבא בשם עבודה זרה דכתיב 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו' (ובדברי הגמ' לעיל [סג ב] מבואר שלומדים מלאו זה את האיסור להזכיר את שם עבודה זרה וראה שם שיש לדון בלאו זה שנחשב 'לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד').
- סב הגמ' מבארת שדורשים מהפסוק 'והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו' שאדם שעבר על דברי הנביא או נביא שעבר על דבריו חייב מיתה בידי שמים, וכן דורשים את המילה 'שמע' גם בלשון 'שמיע' שנביא שלא אמר את הנבואה שנאמרה לו חייב מיתה בידי שמים. הגור אריה [דברים יח יט] מבאר שהטעם שדורשים גם לשון 'שמיע' משום שהפסוק פותח בדבריו של הנביא והיה צריך לסיים אשר לא ישמע על דבריו (של הנביא) ולכן דורשים שהנביא לא ישמיע את דברי ה' שנאמרו לו.
- סג רש"י מבאר שלאחר שהאב מסר את בתו לשלוחי הבעל הבת נחשבת נשואה ובאופן שזינתה חייבת חנק כנשואה ולא סקילה כארוסה.
- ראה במסכת כתובות [מח ב] שהברייתא מבארת שהמקור שחיוב סקילה בנערה המאורסה נאמר רק באופן שהיא נערה בתולה ארוסה דכתיב 'כי יהיה נערה בתולה מאורסה' ודורשים 'נערה' ולא בוגרת 'בתולה' ולא בוגרת 'ארוסה' ולא שנכנסה לחופה, והמקור שבאופן שהאב מסר את האשה לשלוחי הבעל נחשבת נשואה דכתיב 'לזנות בית אביה'.
- סד הגמ' מבארת שהמקור שנביא שאמר לעבוד עבודה חייב מיתה דכתיב 'כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם' ולאחר מכן כתוב 'והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על ה' אלוֹקֵיכֶם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדך מבית

◆ דיני מסית:

- באופן שהסית אדם אחד לעבוד עבודה זרה - מיתתו בסקילה^{ס"ה}.
- באופן שהסית את אנשי עיר הנדחת לעבוד עבודה זרה:
 - לת"ק - מיתתו בסקילה.
 - לרבי שמעון - מיתתו בחנק^{ס"ו}.

◆ דיני עדים זוממים שהעידו שבת כהן זינתה - אינם חייבים שריפה כמיתה שרצו לחייב את הבת כהן אלא חייבים מיתה כמיתתו של הבעל^{ס"ז}.

לע"נ א"מ הר"ר יהודה ב"ר יעקב צבי זצ"ל

ניתן להשיג במייל B0527147396@gmail.com

☞ הערות ☜

עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוך ה' אלוקיך ללכת בה' והחייב מיתה נאמר בין באופן שאמר לעבוד עבודה זרה ובין באופן שביטל מקצת מהמצוה של עבודה זרה דכתיב 'להדיחך מן הדרך', ורבי שמעון סובר שמיתתו בחנק משום שכשהתורה כותבת 'סתם מיתה' הכוונה חנק, אמנם ת"ק לומד גזירה שווה 'הדחה הדחה' ממשית שהכוונה סקילה.

הגמ' מבארת שרב חסדא סובר שנביא שאמר לבטל מצוה אחת חייב חנק משום שהתנבא נבואה שלא נאמרה לו ועונשו חנק דכתיב 'אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא', ודורשים מהלשון 'דבר' שדין זה נאמר רק באופן שהתנבא לבטל את כל המצוה ולא באופן שהתנבא לבטל מקצת מהמצוה, אמנם רב המנונא סובר שפסוק זה מדבר בנביא שהתנבא נבואה שלא נאמרה לו שלא שייכת לקיום המצוה, והמקור שיש חיוב מיתה בנביא שהתנבא לבטל מצוה אחת דכתיב 'להדיחך מן הדרך אשר צוך ה' אלוקיך ללכת בה ומת הנביא ההוא' ודורשים 'ללכת' זה מצות עשה 'בה' זה מצות לא תעשה, ודינים אלו נאמרו בסתמא הכוונה שאמר לבטל מצוה לגמרי ולא באופן שאמר לבטל מקצת מהמצוה, ולת"ק הכוונה מיתה הוא סקילה ולרבי שמעון הכוונה מיתה הוא חנק וכפי שהתבאר. המהרש"א מבאר שכיון שהמילים 'מן הדרך' שמשמע מקצת נכתבו לפני המילים 'ללכת בה' שמשמע שאר מצות לומדים שהריבוי של מקצת נאמר רק לענין עבודה זרה שהזכרה בתחילת הפרשה ולא לענין שאר מצות.

הר"נ תמה על דברי רש"י כיצד יתכן שנביא שהתנבא לבטל מקצת מהמצוה באופן שלא שמע על כך יהיה פטור והרי התנבא דבר שלא שמע, ולכן הר"נ מבאר שבאופן שהתנבא לבטל מקצת מהמצוה אין בכך הכרח שלא שמע כיון שלפעמים יש נבואה לבטל מקצת מהמצוה אבל באופן שהתנבא לבטל את כל המצוה יש בכך הכרח שלא שמע כיון שלעולם לא יהיה נבואה לבטל מצוה שלמה, אבל באופן שהתנבא לבטל מקצת ונודע שאמר נבואה זו בשקר חייב מיתה כדין נביא שאמר דבר שלא שמע.

סה בדברי הגמ' מבואר שהמקור שאדם שהסית חייב סקילה דכתיב 'כי יסיתך אחיך בן אמן או בןך או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשו בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך' ולאחר מכן כתוב 'וסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל ה' אלוקיך'.

סו הגמ' מבארת שהמקור של ת"ק שאדם שהסית את אנשי עיר הנדחת לעבוד עבודה זרה חייב סקילה משום שלומדים גזירה שווה 'הדחה הדחה' ממשית או שלומדים גזירה שווה מנביא שהתנבא לבטל מצוה שעונשם בסקילה (לדעת ת"ק), אמנם רבי שמעון סובר שדורשים גזירה שווה 'הדחה הדחה' לנביא שהתנבא לבטל מצוה שעונשו בחנק (לדעת רבי שמעון), ולא לומדים ממשית משום שעדיף ללמוד מסית של רבים ממשית של רבים.

סז הגמ' מבארת שהמקור שעדים זוממים שהעידו שבת כהן זינתה אינם חייבים שריפה כמיתה שרצו לחייב את הבת כהן דכתיב 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו' ודורשים 'ולא לאחותו'.

ראה לעיל [נא ב] שדעת רש"י שדין זה נאמר רק באופן שחייבו את הבעל מיתה אבל באופן שלא חייבו את הבעל מיתה חייבים שריפה כמיתת הבת כהן, אמנם דעת התוס' שדין זה נאמר בכל אופן, ותוס' סוברים שיש שני לימודים 'לאחיו' ולא לאחותו 'והיא' ולא זוממיה ע"ש.